

Opis źródła:

Kronika Polaków (Chronica Polonorum) jest dziełem Wincentego Kadłubka, urodzonego w szóstej dekadzie XII wieku, piastującego urząd biskupa krakowskiego w latach 1208-1218, człowieka najprawdopodobniej wykształconego w Paryżu lub w innym z ówczesnych czołowych ośrodków uniwersyteckich. W ostatniej dekadzie XII i na początku XIII stulecia, jeszcze przed objęciem biskupstwa, Kadłubek był kapelanem książęcym na dworach Kazimierza Sprawiedliwego i Leszka Białego. Prawdopodobnie wówczas rozpoczął on pracę nad Kroniką, którą ukończył po dobrowolnym ustąpieniu z funkcji, kiedy to zamieszkał w opactwie cysterskim w Jędrzejowie. Dzieło charakteryzuje kwiecisty język, charakterystyczny dla manieri obowiązującej w kręgach intelektualnych dwunastowiecznej Europy łacińskiej. Jednym z celów autora było budowanie poczucia tożsamości narodowej wśród członków elit będących odbiorcami dzieła. Ma ona formę dialogu dwóch hierarchów Kościoła w Polsce: arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana i biskupa krakowskiego Mateusza. Przypuszcza się, że dużą rolę w procesie powstawania źródła odegrało poparcie Kazimierza Sprawiedliwego, ówczesnego księcia zwierzchniego, którego postać odgrywa ważną rolę w ostatniej części. Dzieło składa się z czterech ksiąg i obejmuje okres od czasów bajecznych do bitwy pod Zawichostem (1205 r.).

Miejsce wydania:

Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika polska*, tłum. i oprac. B. Kürbis, Wrocław 1992.
Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem Kronika Polska, wyd. oprac. M. Plezia, Kraków 1994 (seria: *Monumenta Poloniae Historica nova series*, t. 11).

Miejsce przechowywania:

Biblioteka Narodowa w Warszawie [Rękopisy Baworowskich]
Biblioteka Czartoryskich w Krakowie [Rękopisy Czartoryskich]

Wszystkie zachowane rękopisy omówił M. Plezia, *Wstęp*, [w:] *Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem Kronika Polska*, s. XII-XIV.

Tekst źródła:**Śmierć Bolesława Krzywoustego w perspektywie Wincentego Kadłubka**

Gdy poczuł, że [los] żąda już od niego śmiertelnej powinności, poleca spisać dokumenty testamentowe [łac. *codicillos*]. Przekazuje w nich w spadku czterem synom i to co osiągnięte zasługami przodków, i następstwo w królestwie, wyznaczając stałe granice czterech dzielnic w ten sposób, że w rękę najstarszego miało pozostać i księstwo dzielnicy krakowskiej i władza zwierzchnia. A jeśliby spotkało go to, co ludzkie, zawsze starszeństwo i wzgląd pierworództwa miały rozstrzygać spór o następstwo. Przypominają mu piątego syna, to jest Kazimierza, który był jeszcze małym dzieckiem, dlatego nie pamiętam o nim, dlaczego nie zapisał mu żadnej części testamentowej. A on im na to odrzekł: „Owszem, od dawna pamiętałem i zapisałem!” (...) „W źrenicy oka widzę cztery strumienie z tej łązy wypływające i nawzajem na siebie uderzające falami; niektóre z tych [strumieni] w najgwałtowniejszym wylewie nagle wysychają. Ze złotego dzbana wytryska wonne źródło i koryta tych strumieni napęlnia aż po wierzch wspaniałymi klejnotami. Niech więc ustaną żale na nielitościwy testament, słuszną bowiem jest rzeczą, aby dzielnice małoletnich powierzano opiekunom, nie małoletnim (...)”

Słowniczek pojęć:

Dokumenty testamentowe – jest kwestią dyskusyjną, czy podział Polski pomiędzy synów Bolesława Krzywoustego miał formę spisane go aktu. Użyte tu pojęcie *codicillos* może oznaczać zarówno drewniane tabliczki pociągnięte woskiem, jak i zapis testamentowy jako taki.

Kazimierz – Kazimierz Sprawiedliwy. W historiografii trwają spory, czy urodził się on pod koniec życia ojca, czy też po jego śmierci.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy)

1. Wymień czterech najstarszych synów Bolesława Krzywoustego, którym powierzono dzielnice.
2. Dlaczego Wincenty Kadłubek zdecydował się podważyć pogląd, zgodnie z którym Kazimierz Sprawiedliwy został pominięty w testamencie ojca?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto

1. Czy przytoczony przekaz pozwala jednoznacznie stwierdzić, że testament Bolesława Krzywoustego miał formę spisanego dokumentu?
2. Co oznacza „królestwo”, a co „księstwo” w przytoczonym fragmencie *Kroniki*?
3. Czy Kazimierz Sprawiedliwy był jedynym spośród synów Bolesława Krzywoustego, którzy nie objęli dzielnic w momencie śmierci ojca? Nie bierz pod uwagę synów, którzy zmarli przed Krzywoustym.

Wskazówki:

W momencie śmierci Bolesława Krzywoustego dzielnica senioralna oraz dzielnica śląska przypadły Władysławowi Wygnańcowi. Z kolei władzę w Wielkopolsce objął Mieszko Stary, zaś na Mazowszu – Bolesław Kędzierzawy. Oprócz Kazimierza małoletni pozostawał czwarty ze wspomnianych przez Kadłubka synów, czyli Henryk Sandomierski, który zaczął sprawować władzę w swoim księstwie dopiero w 1146 r. Uwypuklenie praw Kazimierza Sprawiedliwego do udziału w spadku po ojcu wynikało z faktu, że Kadłubek był jego protegowanym i starał się budować autorytet swojego władcy.

W *Słowniczku pojęć* zaznaczono, że termin *codicillos* może, ale nie musi oznaczać drewnianych tabliczek – niekiedy używano go jako synonimu testamentu. Z kolei „królestwo” to dla Wincentego określenie Polski jako całości, która z kolei została podzielona na „księstwa/dzielnice”. W ten sposób kronikarz starał się podkreślić, że mimo braku koronowanego monarchy państwo Piastów pozostają jednością, przynajmniej w sensie ideowym.

Literatura pomocnicza

Buczek K., *Jeszcze o testamencie Bolesława Krzywoustego*, „Przegląd Historyczny”, t. 60, 1969.

Lis A., *Spory wokół biografii mistrza Wincentego Kadłubka*, Lublin 2013.

Piastowie. Leksykon biograficzny, red. S. Szczur, K. Ożóg, Kraków 1999.

Spors J., *Podział dzielnicowy Polski według statutu Bolesława Krzywoustego ze szczególnym uwzględnieniem dzielnic seniorackiej*, Słupsk 1978.

Najważniejsze cezury:

1138 – śmierć Bolesława Krzywoustego. Początek obowiązywania tzw. ustawy sukcesyjnej.
Przełom XI i XII wieku – służba Wincentego Kadłubka na dworach Kazimierza Sprawiedliwego i Leszka Białego, pierwszy etap powstawania *Kroniki*.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Arkadiusz Siwko